

KØBENHAVNS UNIVERSITET
INSTITUT FOR PSYKOLOGI

Fordrevne Ukrainere i Danmark II

Resultater fra The Danish Refugee Cohort
(DARECO)

Fordrevne ukrainere i Danmark II

Resultater fra DARECO (The Danish Refugee Cohort)

Karen-Inge Karstoft, Nataliia Korchakova, Anne A. Pedersen, Vibeke J. Koushede, Séamus A. Power, Thomas A. Morton, Marie H. Thøgersen

Udgivet d. 22. februar 2024

Institut for Psykologi, Københavns Universitet
Øster Farimagsgade 2a
1353 København K
www.psy.ku.dk

Samarbejdspartnere

DIGNITY – Dansk Institut Mod Tortur

Projektet er støttet af Carlsbergfondet

Indhold

BAGGRUND OG VIDEN FRA UNDERSØGELSENS FØRSTE DEL	4
SAMMENFATNING OG HOVEDFUND	5
METODE	6
Population og sample	6
Etik	6
Spørgeskema	6
Analyser	7
RESULTATER.....	8
Respondentkarakteristika og frafald	8
Psykiske vanskeligheder	8
Symptomer på PTSD	9
Symptomer på depression	10
Udfordringer og bekymringer i hverdagen.....	11
Social støtte og tillid	13
Social støtte	13
Tillid.....	14
PTSD-grupperinger, tillid, udfordringer i hverdagen og social støtte.....	14
Tanker om fremtiden: Danmark eller Ukraine?	18
OPSUMMERING	23
FREMTIDIGE PERSPEKTIVER	24
TAK TIL.....	24
Litteratur	25

BAGGRUND OG VIDEN FRA UNDERSØGELSENS FØRSTE DEL

Den russiske invasion af Ukraine i 2022 har forårsaget en stor flygtningestrøm, både internt i Ukraine og i hele Europa. I Danmark er der per 31. december 2023 meddelt 41.119 opholdstilladelser efter "Lov om midlertidig opholdstilladelse til personer, der er fordrevet fra Ukraine (særloven)", heraf er 27.502 opholdstilladelser udstedt til voksne (≥ 18 år).

Mange mennesker, der flygter fra krig, har oplevet voldsomme og potentielt traumatiske ting, som fx direkte udsættelse for krigshandlinger, bombardementer af deres hjemby eller tab af nærtstående som følge af krigen. Første runde af dataindsamlingen i nærværende projekt (gennemført i foråret 2023, rapporten kan læses [her](#)) viste, at 75,3 % af respondenterne var fra en by, der havde været påvirket af krigshandlinger, og 75,2 % af disse var til stede, mens krigshandlingerne fandt sted. Ydermere havde 42,1 % selv oplevet direkte krigshandlinger, og 38,9 % havde mistet en nærtstående som følge af krigen.

Omfattende forskning viser, at udsættelse for krigshandlinger kan øge risikoen for at udvikle psykiske problemer, fx i form af posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD).^{1,2} I denne undersøgelses første dataindsamling fandt vi, at 29,4 % af respondenterne havde symptomer svarende til mulig PTSD (15,9 %) eller kompleks PTSD (CPTSD; 13,5 %), hvor CPTSD udgør en typisk mere kronisk og behandlingskrævende tilstand. Indledende data viser altså, at der for fordrevne ukrainere i Danmark er tale om en gruppe, hvor hovedparten ikke udviser symptomer på PTSD, men hvor der er en betydelig gruppe, der gør.

Symptomer på psykiske lidelser som PTSD ændrer sig typisk over tid; nogle vil komme sig spontant, nogle vil opsøge behandling og få det bedre, mens andre vil få det dårligere med tiden. Derfor er det vigtigt at følge større grupper over tid med netop det formål at kunne spore udviklingen i andelen, der oplever symptomer på psykiske lidelser. Det er netop formålet med denne undersøgelse.

Udover mentalt helbred havde både første og denne dataindsamling ligeledes fokus på en række andre faktorer: udfordringer og problemer i hverdagslivet, tillid til det danske samfund, social støtte samt hvorvidt deltagerne ønsker at rejse hjem til Ukraine eller blive i Danmark. Første dataindsamling viste, at forskellige hverdagsproblemer fyldte for deltagerne, herunder især bekymringer om familien og adgang til sundhedsydelser i Danmark. Ligeledes viste den en meget høj grad af tillid til det danske samfund, samt at 49,5 % af respondenterne ønskede at blive i Danmark, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod hjembyen. Nærværende undersøgelse følger op på disse fund fra første dataindsamling.

SAMMENFATNING OG HOVEDFUND

Rapporten viser, at størstedelen af respondenterne ikke oplever svære symptomer på PTSD eller depression, ligesom de har et meget højt niveau af tillid til danske autoriteter. Den viser dog også, at knap 44 % har mistet en nærtstående som resultat af krigen, og at knap en fjerdedel (24,4 %) har symptomer på PTSD eller CPTSD, der kan indikere en mulig diagnose. Dette er et fald i forhold til undersøgelsens første dataindsamling, hvor 29,4 % have symptomer på (C)PTSD svarende til en mulig diagnose.

Den gruppe, der har symptomer på PTSD, oplever flere problemstillinger i hverdagen, og de oplever i højere grad at være alene, også når de ikke ønsker at være det, ligesom de i ringere grad end dem uden PTSD har nogen at snakke med, når de har behov for hjælp og støtte. De har ligeledes lavere (om end stadig høj) grad af tillid til danske autoriteter.

Næsten to tredjedele (60,4 %) af respondenterne ønsker at blive i Danmark, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod deres hjemby. Det er kendetegnende for personerne i den gruppe, der ønsker at blive i Danmark på lang sigt, at de har færre symptomer på PTSD og depression, at de oplever færre problemer i hverdagen (bortset fra bekymringer om at blive sendt tilbage til Ukraine) og at de har højere grad af tillid til danske autoriteter end dem, der ønsker at rejse tilbage til Ukraine på kortere eller længere sigt.

Centrale tal i rapporten:

- 43,8 % har mistet familiemedlemmer eller nærtstående som følge af krigen. Til sammenligning havde 38,9 % mistet en nærtstående ved første dataindsamling.
- 24,4 % har symptomer svarende til mulig PTSD (11,8 %) eller CPTSD (12,6 %). Det tilsvarende tal for begge diagnoser sammenlagt ved første dataindsamling var 29,4 %.
- Bekymringer for familien i Ukraine udgør *et seriøst* eller *et større problem* for 56,5 % af respondenterne. Dette er en lidt mindre andel end ved første dataindsamling, hvor det var tilfældet for 62,1 %. Frygt for at blive sendt tilbage til hjemlandet udgør et seriøst eller større problem for 32,7 % af respondenterne. Sidstnævnte udgør en stigning fra de 25,1 % ved første dataindsamling.
- 13,3 % er ofte alene, selvom de ønsker at være sammen med andre, og 6,0 % angiver, at de aldrig eller næsten aldrig har nogen at tale med, når de har problemer eller brug for støtte.
- 93,9 % har høj eller meget høj tillid til danske autoriteter generelt. Tilsvarende har 65,9 % høj eller meget høj tillid til jobcentret, mens 67,4 % har høj eller meget høj tillid til det danske sundhedssystem.
- 60,4 % ønsker at blive i Danmark, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod deres hjemby. Det tilsvarende tal ved første dataindsamling var 49,5 %.

METODE

Population og sample

Populationen for DARECO (The Danish Refugee Cohort) udgøres af Ukrainere, der har fået opholdstilladelse efter særloven, som er kommet til Danmark i perioden mellem 24. februar 2022 og 17. februar 2023, og som var fyldt 18 år d. 1/2 2023. I første dataindsamlingsrunde (T1) udgjordes population af 18.369 Ukrainere, af hvilke 6.993 (38,0 %) besvarede spørgeskemaet i sin helhed. I denne dataindsamlingsrunde er hele populationen blevet inviteret til at deltage igen, også dem, der ikke besvarede første runde. Samplet for denne rapport udgøres dog af dem, der både har besvaret T1 og denne nye indsamlingsrunde (T2). Samplet er defineret sådan, da vi er interesserede i at undersøge den udvikling, der måtte være sket siden første dataindsamling. Med denne definition er samplet er N= 3.975¹. Sammenligning af respondenter, der har besvaret ved både T1 og T2 med respondenter, der kun har besvaret ved T1 findes i Tabel 2 (side 7).

Etik

Undersøgelsen er godkendt af intern etisk komite ved Institut for Psykologi, Københavns Universitet (godkendelsesnr. IP-EC-26092022). Undersøgelsen er underlagt Datatilsynets regler, og kravene til fortrolighed er opfyldt. Deltagerne har modtaget skriftlig information om undersøgelsens formål samt dataopbevaring, datasikkerhed, frivillighed og formidling af resultater og derefter givet samtykke.

Spørgeskema

Undersøgelsen er foretaget med et elektronisk spørgeskema udsendt via e-Boks af Danmarks Statistik i perioden 13/10 2023-7/1 2024. Spørgeskemaet er sammensat specifikt til undersøgelsen og består dels af en række enkeltspørgsmål af relevans for undersøgelsens formål, dels af validerede spørgeskemaer og skalaer til afdækning af fx symptomer. En oversigt over temaer og skalaer i spørgeskemaet kan ses i Tabel 1.

Tema	Skala (hvis relevant)
Præ-migrations levestandard og karakteristika	
Post-migrations levestandard	Post-migration Living Difficulties Checklist ³
Tillid og socialt netværk	
PTSD og CPTSD	International Trauma Questionnaire (ITQ) ⁴
Depression	Patient Health Questionnaire – 8 item version (PHQ-8) ⁵
Sprog, boligsituation og ønsker for fremtiden	

Tabel 1. Temaer og validerede skalaer i spørgeskemaundersøgelsens anden dataindsamling

Analyser

Vi præsenterer i rapporten en række deskriptive analyser, der har til formål at beskrive karakteristika for undersøgelsens deltagere. For normalfordelte data rapporterer vi gennemsnit og standardafvigelse (engelsk: standard deviation, herefter SD), for ikke-normalfordelte data rapporterer vi median og kvartiler. Bemærk, at der for medianer og kvartiler er tale om et gennemsnit af fem datapunkter omkring disse, således at deltagernes anonymitet ikke kompromitteres. For kategorisk opgjorte variable angiver vi prævalenser. Vi laver ligeledes en række sammenlignende analyser for deltagerne opdelt på PTSD-status samt hjemrejseønske. Når det er relevant at undersøge, om forskelle er statistisk signifikante, anvender vi et p-niveau på 0,05 (to-sidet). Post hoc tests er lavet med Bonferroni-korrektion for multiple sammenligninger. Ved test af forskelle i udvikling fra T1 til T2 anvendes McNemar-Bowkes-testsⁱⁱ. Ved de fleste spørgsmål er det muligt for respondenterne at vælge "Ved ikke/Ønsker ikke at svare". Denne andel er angivet ved de enkelte spørgsmål og indgår ikke i hypotesetest.

RESULTATER

Respondentkarakteristika og frafald

I Tabel 2 ses respondentkarakteristika for samplet ved denne undersøgelse (T1+T2) samt sammenligninger på disse karakteristika for dem, som kun svarede ved T1. Her ses det, at der forskelle i samplets sammensætning ved de to måletidspunkter for kønsfordeling, alder, ankomstperiode og uddannelse. Alle variable er målt ved T1ⁱⁱⁱ.

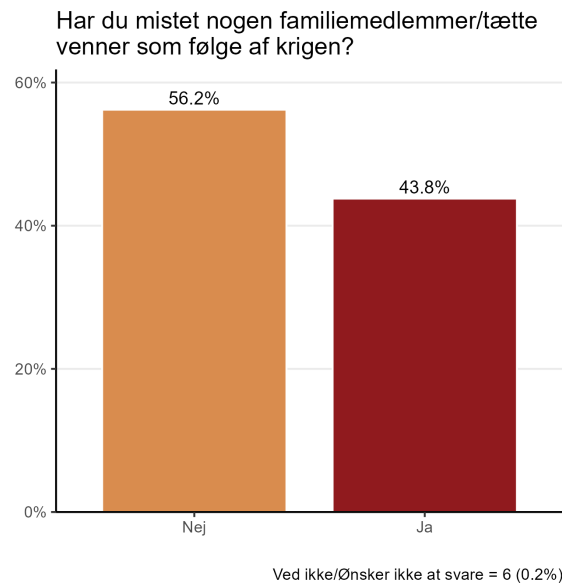
Demografi for respondenter ved T1 samt ved T1+T2 for variable indsamlet ved T1			
	T1+T2	Kun T1	p-værdi
Køn (N (%))			0,038
Mænd	940 (23.6%)	594 (21.5%)	
Kvinder	3,035 (76.4%)	2,170 (78.5%)	
Alder (N (%))			<0,001
18-24 år	395 (9.9%)	363 (13.1%)	
25-29 år	372 (9.4%)	328 (11.9%)	
30-34 år	543 (13.7%)	389 (14.1%)	
35-39 år	720 (18.1%)	456 (16.5%)	
40-44 år	634 (15.9%)	365 (13.2%)	
45-49 år	403 (10.1%)	237 (8.6%)	
50-54 år	217 (5.5%)	158 (5.7%)	
55-59 år	177 (4.5%)	107 (3.9%)	
60+ år	514 (12.9%)	361 (13.1%)	
Ankomst til Danmark (N (%))			0,006
2022, 1. kvartal (24/2-22 til 31/3-22)	171 (4.3%)	108 (3.9%)	
2022, 2. kvartal	2,472 (62.2%)	1,631 (59.0%)	
2022, 3. kvartal	537 (13.5%)	383 (13.9%)	
2022, 4. kvartal	577 (14.5%)	439 (15.9%)	
2023, 1. kvartal (1/1-23 til X/2-23)	218 (5.5%)	203 (7.3%)	
Uddannelse			< 0,001
Ingen uddannelse	13 (0.3%)	17 (0.6%)	
Grundskole	211 (5.3%)	190 (6.9%)	
Ungdomsuddannelse	352 (8.9%)	337 (12.2%)	
Erhvervsuddannelse	589 (14.8%)	498 (18.0%)	
Kort videregående uddannelse	271 (6.8%)	189 (6.8%)	
Mellemlang videregående uddannelse	654 (16.5%)	468 (16.9%)	
Lang videregående uddannelse	1,885 (47.4%)	1,064 (38.5%)	

Tabel 2. Karakteristika for respondenter, der har besvaret ved T1+T2 (denne rapportes sample) samt dem, der kun har besvaret ved T1. Alle variable er fra første dataindsamling (T1)

Psykiske vanskeligheder

Psykiske vanskeligheder blandt mennesker, der har været igennem voldsomme begivenheder, kan tage mange former. I rapporten her fokuserer vi på symptomer på PTSD og depression, hvoraf PTSD-symptomer ligeledes blev afdækket i undersøgelsens første runde. PTSD og depression er valgt, da de ofte har været

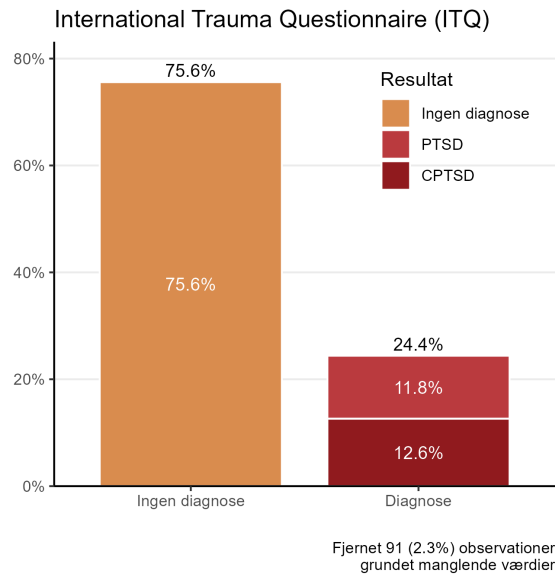
genstand for undersøgelser af mentalt helbred i flygtningepopulationer, hvormed det bliver muligt at sammenligne med danske og internationale undersøgelser af flygtninge fra både Ukraine og andre lande. Forinden symptomerne har vi undersøgt, hvor mange af respondenterne, der har mistet en nærtstående som følge af krigen. Resultatet ses i Figur 1, hvoraf det fremgår, at 43,8 % har mistet en nærtstående som følge af krigen. Dette er en statistisk signifikant stigning for samme gruppe ved T1 ($p < 0,001$). For det samlede sample ved T1 var andelen, der havde mistet en nærtstående, 38,9 %.

Figur 1. Mistet familiemedlemmer og venner som følge af krigen

Symptomer på PTSD

PTSD er undersøgt ved hjælp af The International Trauma Questionnaire (ITQ)⁴, der måler symptomer på PTSD og kompleks PTSD (engelsk: complex PTSD, herefter CPTSD), som de er defineret i WHO's diagnosemanual ICD-11. Ud fra spørgeskemaet og de gældende diagnostiske kriterier grupperes deltagerne på baggrund af symptomer og funktionsniveau i grupperne *Ingen Diagnose*, *PTSD* og *CPTSD*. Bemærk, at der ikke er tale om egentlige diagnoser, men om selvrapporterede symptomer, og dermed om niveauer af symptomer og funktionsnedsættelse, der indikerer en *mulig* diagnose. Figur 2 viser, at 75,6% ikke opfylder kriterierne for (C)PTSD, mens 11,8 % opfylder kriterierne for PTSD og 12,6% opfylder kriterierne for CPTSD. Således er der altså 24,4%, der opfylder kriterierne for enten PTSD eller CPTSD.

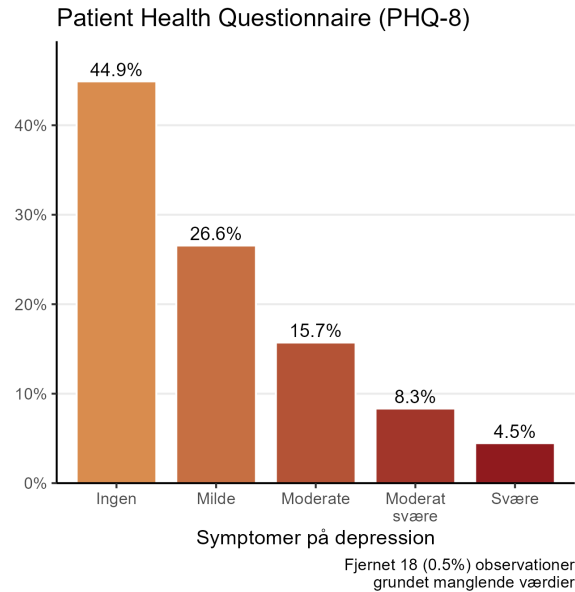

Figur 2. Andel med hhv. Ingen Diagnose, PTSD og CPTSD

Når vi sammenligner med andelen med PTSD-symptomer ved T1 ser vi, at der er tale om et statistisk signifikant fald i andelen med potentiel PTSD og CPTSD-diagnose fra første dataindsamling til anden dataindsamling ($p < 0,001$). For det fulde sample ved T1 var andelen med PTSD/CPTSD 29,4 %.

Symptomer på depression

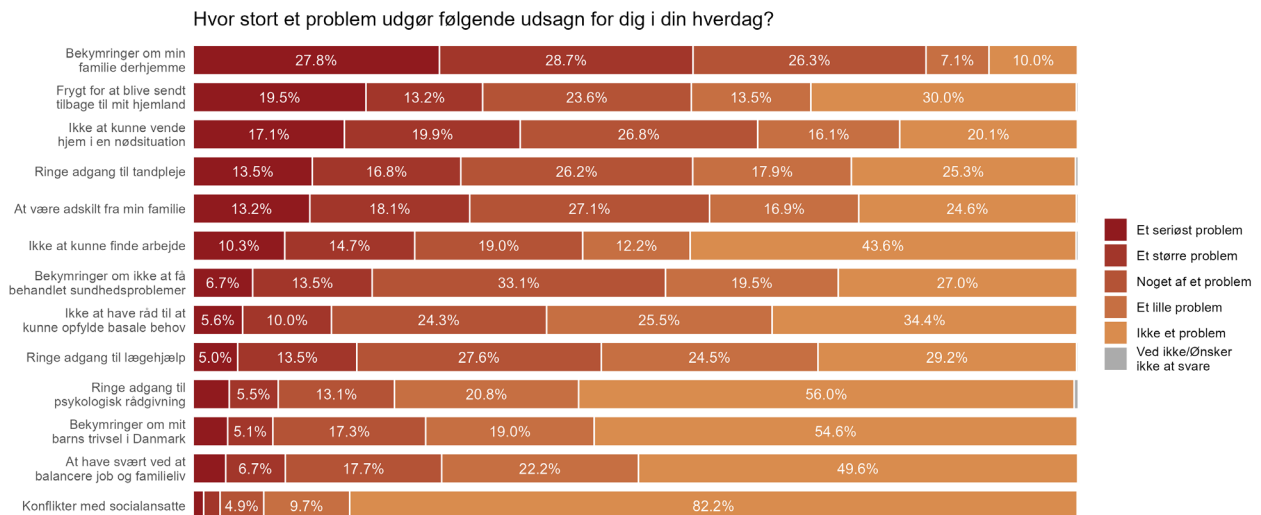
Symptomer på depression er målt med Patient Health Questionnaire, 8-item versionen (PHQ-8)⁵. I denne defineres fem niveauer af depressionssymptomer: *Ingen, milde, moderate, moderat svære* og *svære*. I Figur 3 ses fordelingen af undersøgelsesdeltagerne i de forskellige depressionskategorier. Her ses det, at knap halvdelen (44,9 %) ikke har signifikante symptomer på depression, 26,6 % har milde, 15,7 % moderate, 8,3 % moderat svære og 4,5 % har svære depressionssymptomer. Symptomer på depression blev ikke undersøgt i første dataindsamling, og vi kan derfor ikke sige noget om udviklingen over tid.

Figur 3. Fordeling af respondenter på symptomniveauer for depression

Udfordringer og bekymringer i hverdagen

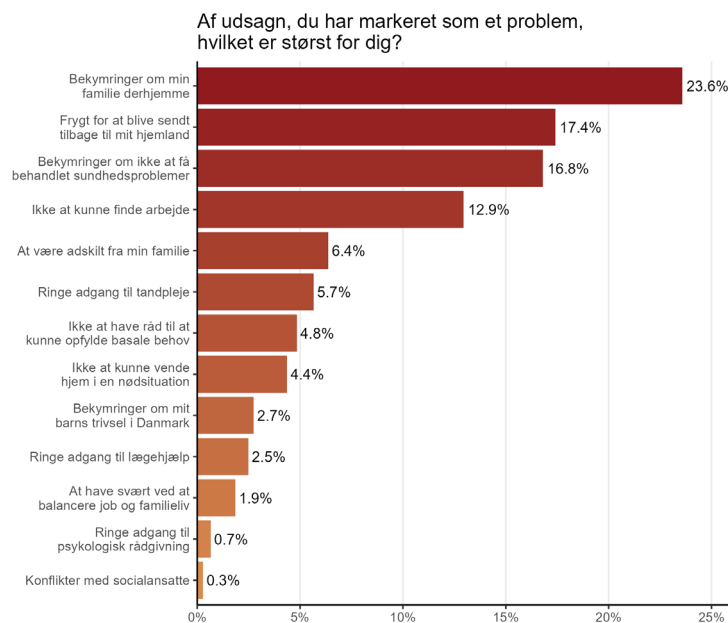
Ukrainerne i Danmark skal leve i og tilpasse sig det danske samfund. Dermed vil der være en række hverdagsituationer, der kan opleves som udfordringer og barrierer. Figur 4 viser en oversigt over, i hvor høj grad en række udfordringer og barrierer i hverdagslivet opleves som problematiske.

Figur 4. Udfordringer og barrierer i hverdagslivet, rangordnet efter hvor mange, der oplever, at de udgør et seriøst problem

Her ses det, at flest oplever *Bekymringer om familien derhjemme* som et seriøst problem (27,8 %) eller et større problem (28,7 %). Hernæst følger *Frygt for at blive sendt tilbage til mit hjemland*, der af 19,5 % karakteriseres som et seriøst problem og af 13,2 % som et større problem, og *Ikke at kunne vende hjem i en nødsituation* som 17,1 % betragter som et seriøst problem og 19,9 % som et større problem. I den anden ende af skalaen findes *Konflikter med socialansatte*, der anses som et seriøst eller større problem af samlet set 3,2 %.

For udvalgte af disse barrierer og udfordringer (specifikt dem, der er et seriøst eller større problem for flest) har vi undersøgt udviklingen fra første dataindsamling. Her ser vi, at for *Bekymringer om familien derhjemme*, er andelen for hvem det udgør et større eller seriøst problem ved denne dataindsamling *mindre* (56,5 %) end den var ved første dataindsamling (62,1 % for det samlede sample ved T1). Omvendt ser vi, at andelen, for hvem *Frygt for at blive sendt tilbage til hjemlandet* udgør et seriøst eller større problem ved denne dataindsamling (32,7 %) er *større* end den var ved første dataindsamling (25,1 % for det samlede sample ved T1). Begge forskelle er statistisk signifikante ($p < 0,001$).

Figur 5. Oversigt over, hvilke potentielle udfordringer og barrierer, der isoleret set udgør det største problem for respondenterne

Deltagerne i undersøgelser er derefter blevet bedt om at rangere, hvilket af de ovenfor nævnte problemer, de anser for at være det største. Fordelingen af denne besvarelse kan ses i Figur 5. Her ses de første to at

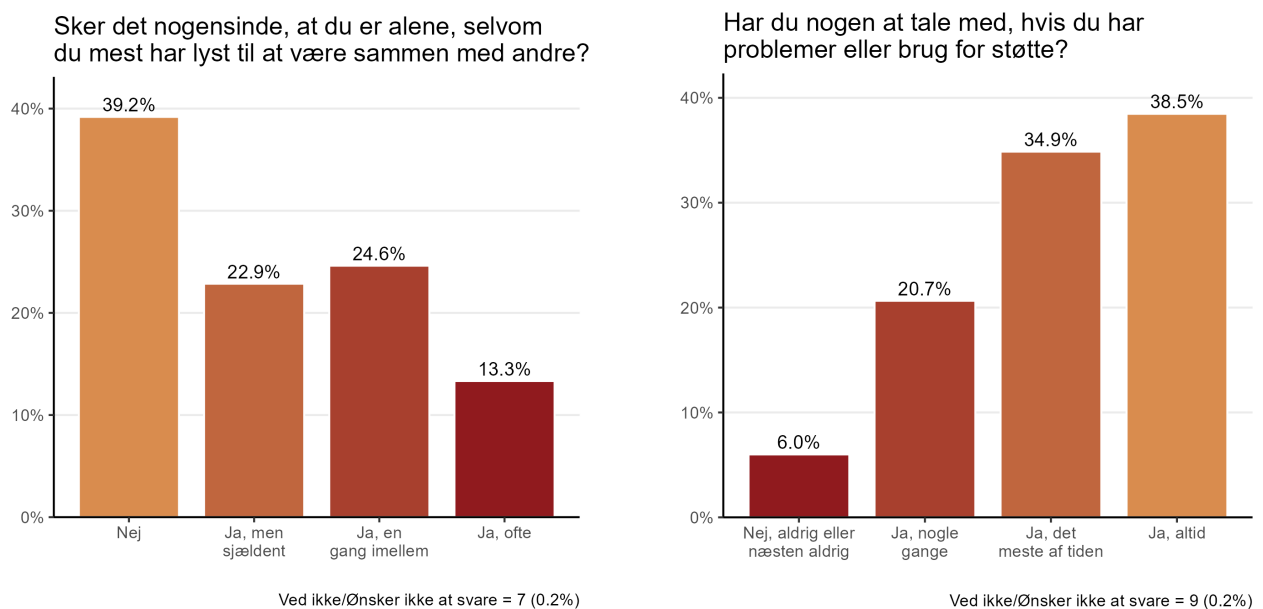
være gengangere, nemlig *Bekymringer om familien derhjemme* (23,6 %) og *Frygt for at blive sendt tilbage til mit hjemland* (17,4 %). Herefter kommer *Bekymringer om ikke at kunne få behandling for sundhedsproblemer*, der angives at være det største problem af 16,8 %, og *Ikke at kunne finde arbejde*, der angives at være det største problem af 12,9 %. I den modsatte ende finder vi *Konflikter med socialansatte* (0,3 %) og *Ringe adgang til psykologisk rådgivning* (0,7 %). I forhold til første dataindsamling er det væsentligt at fremhæve, at *Bekymringer om ikke at kunne få behandlet sundhedsproblemer* var den største bekymring for flest i første dataindsamling, men altså kun den største bekymring for tredje flest her ved anden dataindsamling.

Social støtte og tillid

Sociale netværk opbygges over tid og er af stor betydning for det mentale helbred, og dermed er det centralt at undersøge, i hvilken grad undersøgelsens deltagere oplever at have et socialt netværk og social støtte. Ligeledes kan tillid til samfundets institutioner ændre sig med tiden og må formodes at spille en rolle for, hvordan hverdagen i et nyt land opleves.

Social støtte

Graden af social støtte er undersøgt med to enkeltspørgsmål, nemlig *Sker det nogensinde at du er alene, selvom du har mest lyst til at være sammen med andre?* Og *Har du nogen at tale med, hvis du har problemer eller brug for støtte?* I Figur 6 ses fordelingen af respondenter for de to spørgsmål.

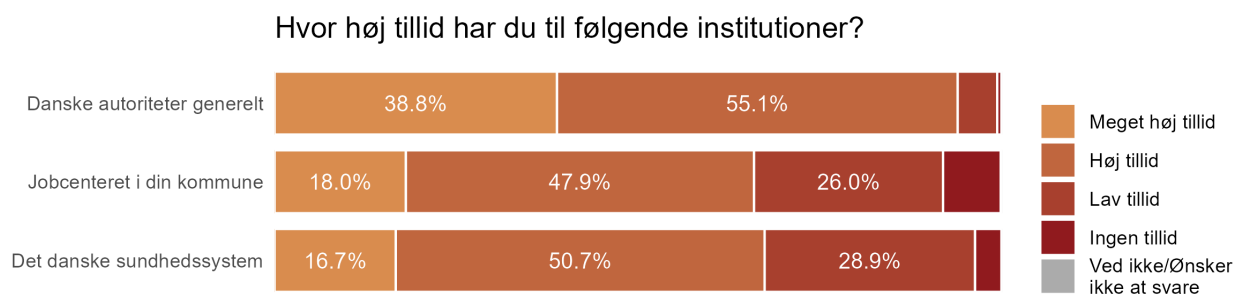
Figur 6. Oversigt over, hvor ofte respondenterne føler sig uønsket alene (venstre), samt i hvilken grad de oplever at have nogle at snakke med ved behov for støtte (højre).

I figuren ses det, at det for 13,3 % ofte sker, at de er alene, selvom de har mere lyst til at være sammen med andre, mens det sker en gang imellem for 24,6 %. Tilsvarende ses det, at 6,0 % aldrig eller næsten aldrig har nogen at tale med, hvis de har problemer eller brug for støtte, mens det sammen nogle gange er tilfældet for 20,7 %.

De samme spørgsmål blev stillet i første dataindsamling, men pga. af en oversættelsesfejl i første runde er det kun spørgsmålet om, hvorvidt respondenterne har nogen at tale med, hvis de har problemer eller brug for støtte, der kan sammenlignes. For dette spørgsmål ses det, at der her ved anden dataindsamling er flere, der altid har nogen at tale med ved behov for støtte.

Tillid

Deltagerne er blevet spurgt om deres grad af tillid til danske institutioner og autoriteter; mere specifikt om deres tillid til *Danske autoriteter generelt*, *Jobcentret i din kommune* og *Det danske sundhedssystem*. Figur 7 viser fordelingen af respondenter og her ses det, at 93,9 % har høj eller meget høj tillid til danske autoriteter generelt, mens de samme tal er 65,9 % for kommunens jobcenter og 67,4 % for det danske sundhedssystem.

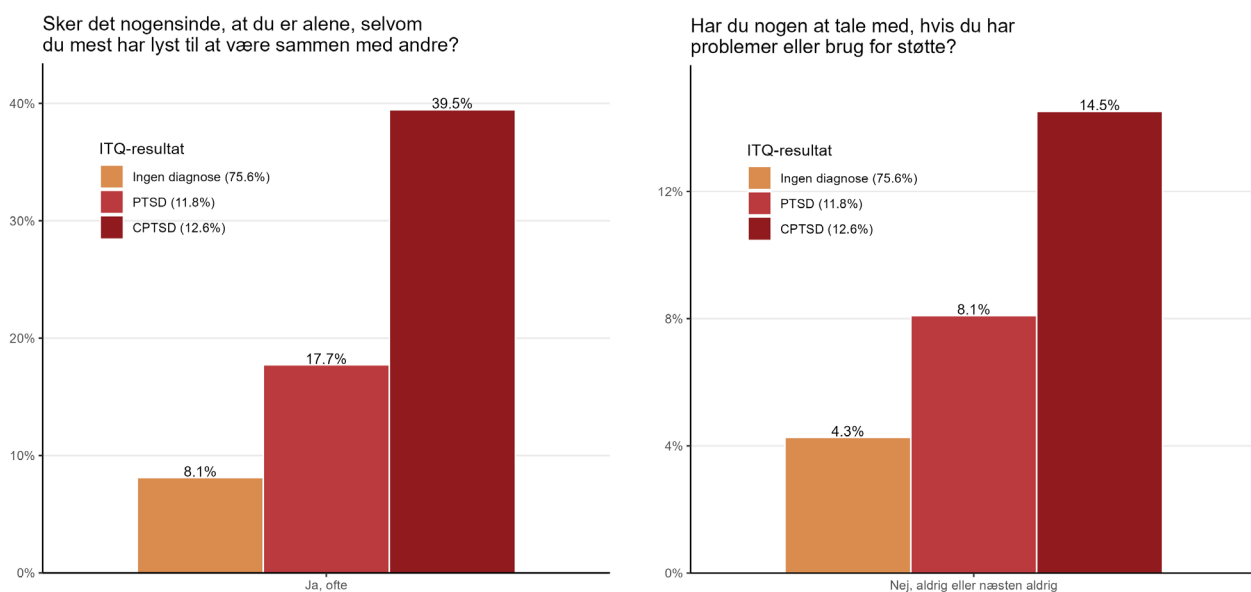
Figur 7. Tillid til danske autoriteter, jobcenter og sundhedssystemet

Sammenlignet med første dataindsamling ser vi for de danske autoriteter generelt, at flere er gået fra at svare høj tillid i T1 til meget høj tillid i T2 ($p < 0,001$). Omvendt er tilliden til jobcenteret i kommunen faldet; her svarer flere, at de enten har lav eller ingen tillid, mens færre svarer, at de har høj tillid ($p < 0,001$). Der ses ingen signifikante udviklinger i tilliden til det danske sundhedssystem.

PTSD-grupperinger, tillid, udfordringer i hverdagen og social støtte

Vi har ønsket at kigge på, om der er forskel på de tre grupperinger af PTSD-symptomer, nemlig dem uden diagnose, dem med PTSD og dem med CPTSD når det gælder tillid, udfordringer i hverdagen, samt social

støtte. Indledningsvist har vi undersøgt, hvor mange i hver af de tre PTSD-grupper, der angiver at de hhv. ofte er uønsket alene og at de aldrig eller næsten aldrig har nogen at snakke med, hvis de har problemer eller brug for støtte. Resultaterne kan ses i Figur 8, og det ses her, at i gruppen uden diagnose er det 8,1 %, der ofte er uønsket alene, mens det i PTSD-gruppen er 17,7 % og det i gruppen med CPTSD er 39,5 %. Tilsvarende ser vi, at der i gruppen uden diagnose er 4,3 %, der aldrig eller næsten aldrig har nogen at tale med, hvis de har problemer eller brug for støtte, mens de tilsvarende tal for gruppen med PTSD er 8,1 % og for gruppen med CPTSD er 14,5 %. Det er altså en klar tendens, at dem, med symptomer på hhv. PTSD og (især) CPTSD oplever en markant lavere grad af social støtte. Forskellene er statistisk signifikante.

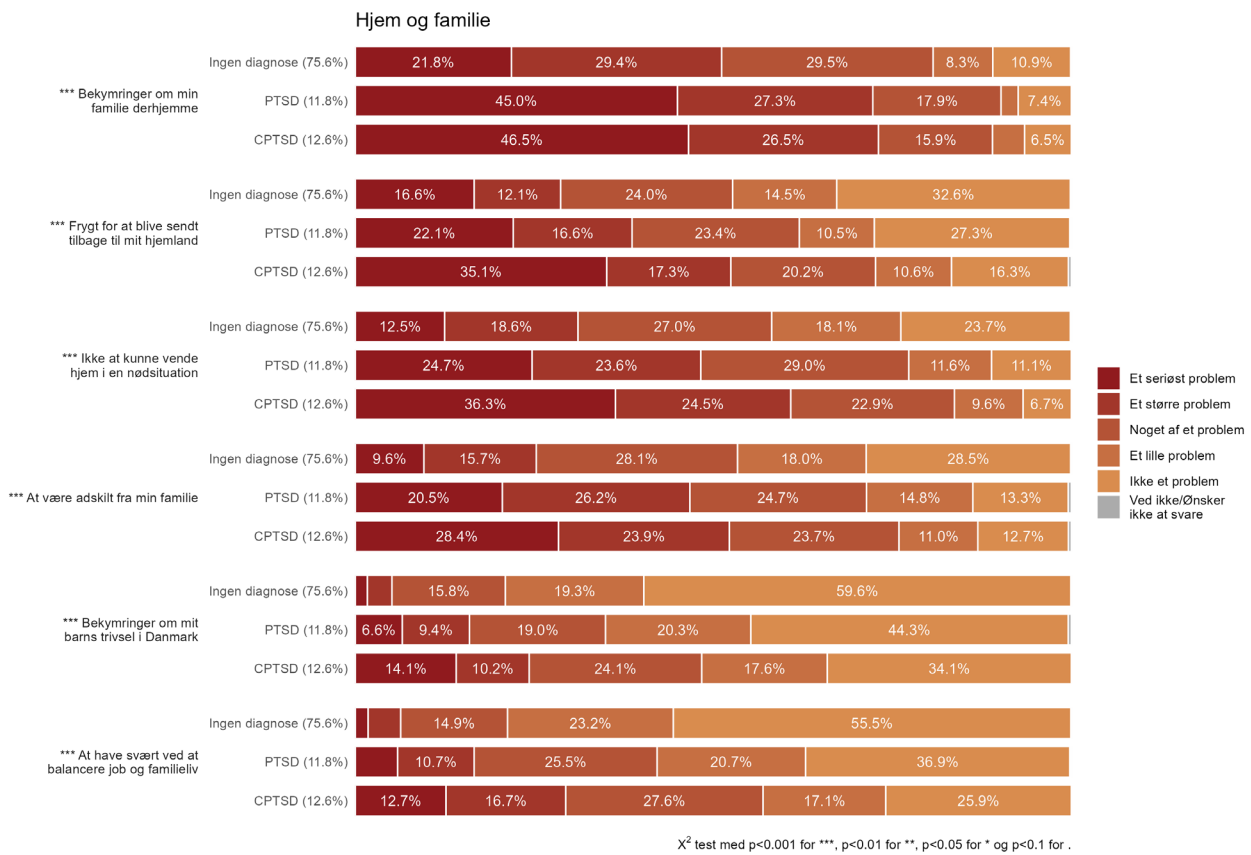

Figur 8. Oplevelsen af at være uønsket alene samt adgang til social støtte ved behov fordelt på PTSD-grupperingerne. Bemærk forskellige skalaer på Y-aksen.

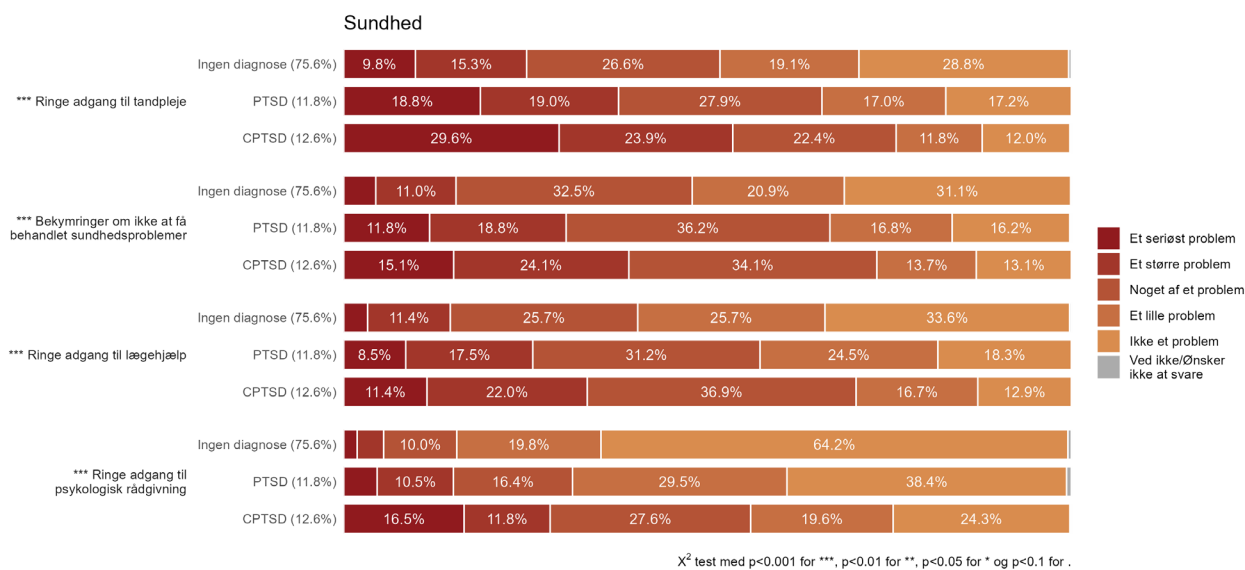
På samme måde sammenligner vi problemstillinger i hverdagen for de tre PTSD-grupperinger. Disse sammenligner ses opdelt for problemer relateret til *Hjem og familie*, *Adgang til sundhedsydelser* og *andet* i hhv. Figur 9, Figur 10 og Figur 11.

For *Hjem og familie* ses der i Figur 9 et klart mønster, hvor andelen, der oplever hverdagsproblemerne som store eller seriøse er størst for gruppen med CPTSD og mindst for gruppen uden diagnose. Det samme billede går igen for problemer relateret til adgang til sundhedsydelser (Figur 10): Andelen, der oplever adgangen til hhv. behandling for sundhedsproblemer, lægehjælp, tandpleje, og psykologisk rådgivning er

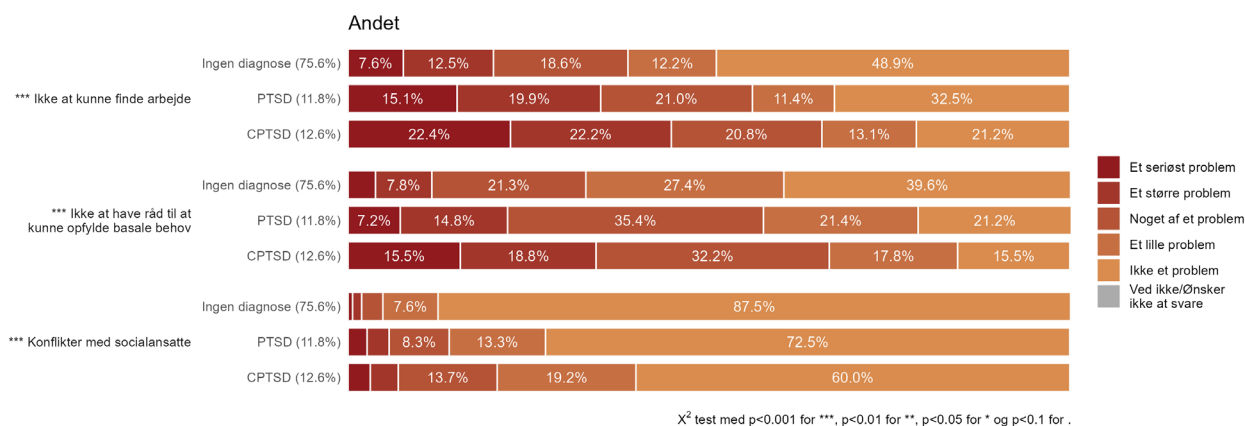
størst i CPTSD-gruppen og mindst i gruppen uden diagnose. Mønstre går igen for de resterende hverdagsproblematikker (Figur 11).

Figur 9. Hverdagsproblemer relateret til hjem og familie fordelt på PTSD-grupperingerne.

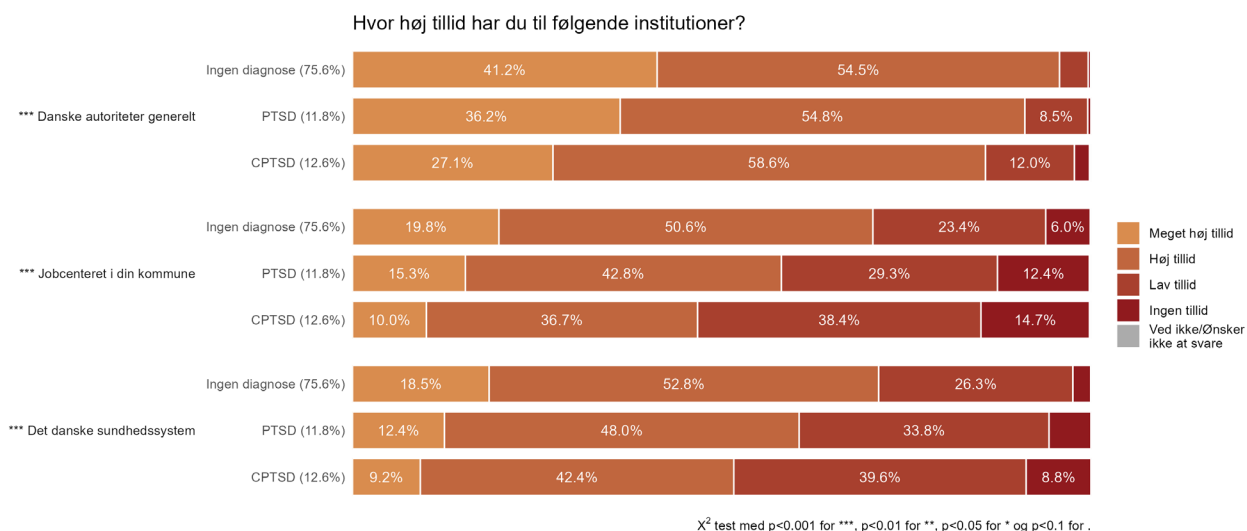

Figur 10. Hverdagsproblemer relateret til adgang til sundhedsydelser fordelt på PTSD-grupperingerne

Figur 11. Hverdagsproblemer inden for andre domæner fordelt på PTSD-grupperingerne

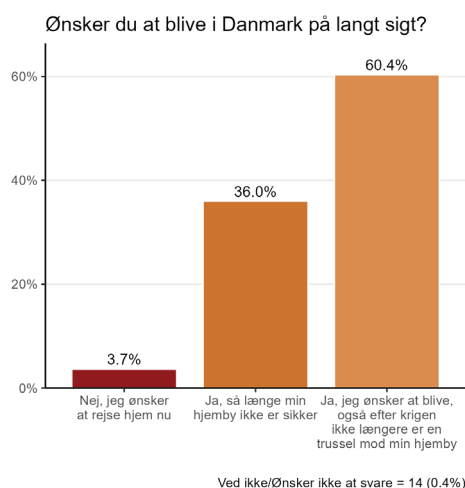
Slutteligt har vi undersøgt graden af tillid i forhold til symptomer på PTSD. Her tegner der sig også et generelt billede, som fremgår af Figur 12: dem uden diagnose har højest grad af tillid, mens dem, der har CPTSD, har lavest grad af tillid. Dog er det værd at bemærke, at selvom personerne i de diagnostiske kategorier, især CPTSD, har lavere grad af tillid, så er den fortsat høj: i gruppen med CPTSD er det 85,7 %, der har høj eller meget høj tillid til danske autoriteter generelt, mens det samme gælder for 95,7 % i gruppen uden diagnose.

Figur 12. Tillid til danske autoriteter, jobcenter og sundhedssystem fordelt på PTSD-grupperingerne

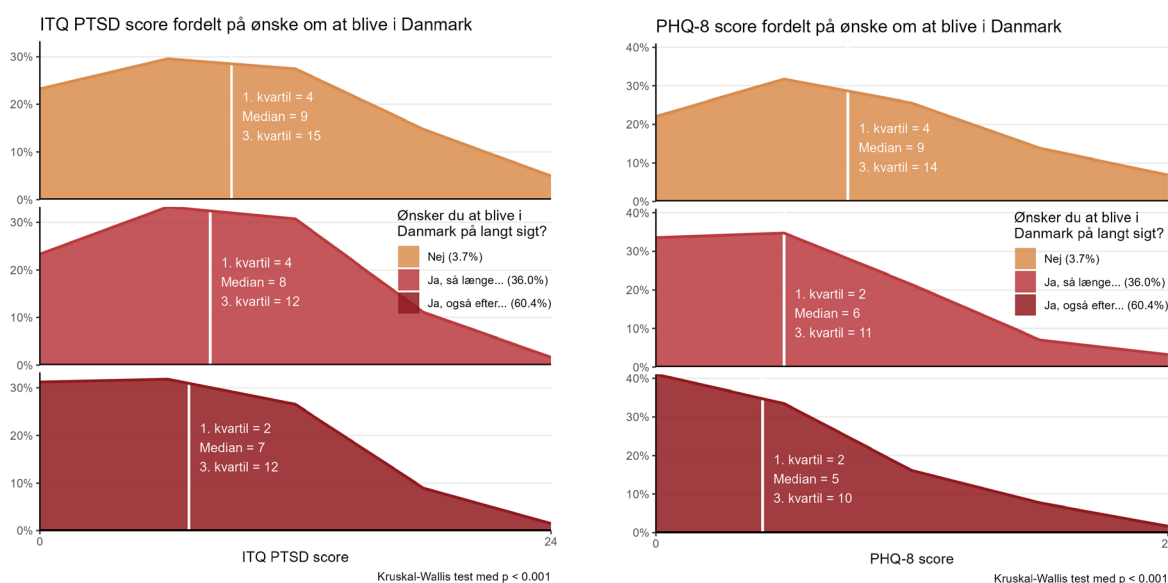
Tanker om fremtiden: Danmark eller Ukraine?

Som i undersøgelsens første dataindsamling er respondenterne blevet spurgt om, hvorvidt de ønsker at blive i Danmark på langt sigt. Fordelingen af svar på dette spørgsmål kan ses i Figur 13, som viser, at 3,7 % ønsker at rejse hjem nu, mens 36,0 % ønsker at blive i Danmark, så længe hjembyen i Ukraine ikke er sikker, og 60,4 % ønsker at blive i Danmark også når krigen ikke længere er en trussel mod hjembyen. Sammenlignes med respondenternes svar i T1 ses det, at der ved denne dataindsamling er flere, der ønsker at blive, også efter krigen ikke længere udgør en trussel mod hjembyen, end hvad der var tilfældet ved første dataindsamling (49,5 %). Specifikt har en betydelig andel rykket sig fra at ville blive i Danmark, indtil hjembyen er sikker, til at ville blive i Danmark, også når hjembyen er sikker igen ($p < 0,001$).

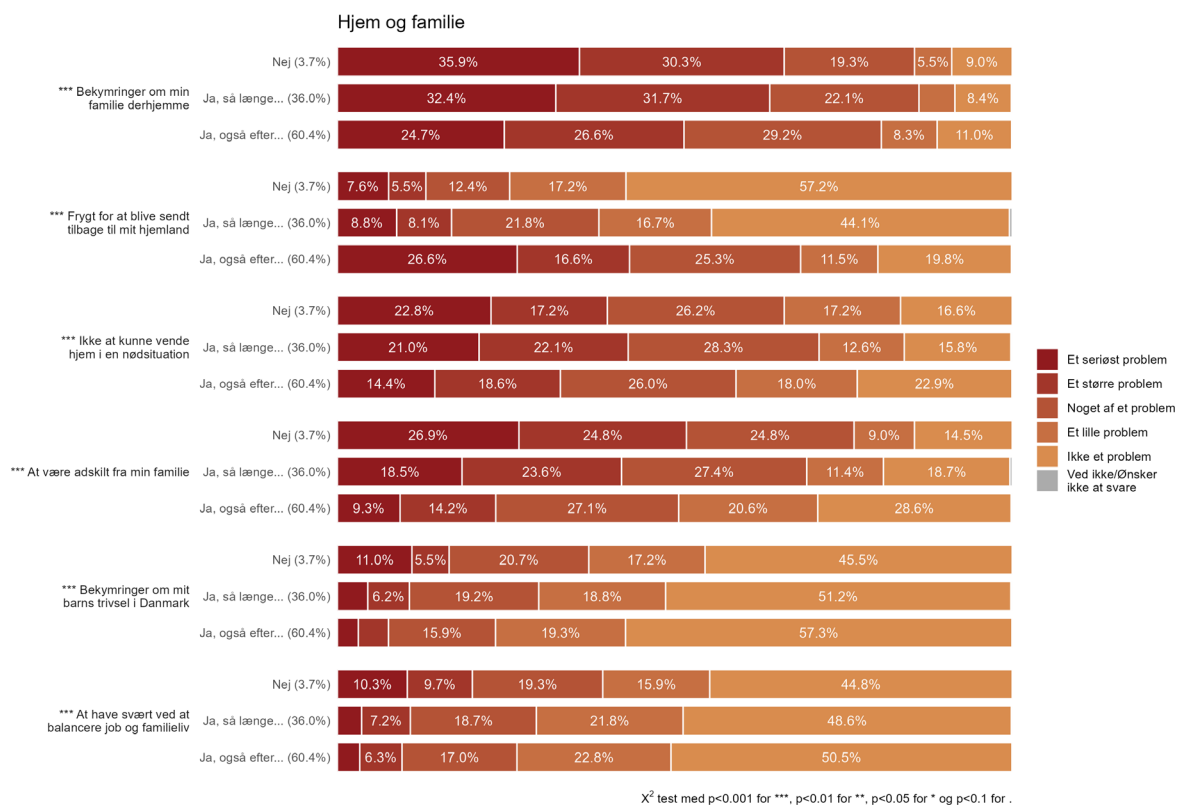
Figur 13. Oversigt over respondenter, der hhv. ønsker at rejse hjem nu, at rejse hjem når hjembyen er sikker eller at blive i Danmark, også når krigen ikke længere truer hjembyen.

Videre har vi undersøgt, hvad der kendetegner dem, der ønsker at blive på lang sigt, på kortere sigt og dem, der ønsker at rejse hjem nu. Figur 14 viser, hvordan symptomer for PTSD og depression ser ud for disse tre grupper, og vi kan her se, at for både PTSD og depressionssymptomer gælder det, at dem, der ønsker at rejse hjem nu, har *det højeste niveau* af symptomer, mens dem, der ønsker at blive, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod hjembyen, har *det laveste niveau* af symptomer. Forskellene mellem grupper er statistisk signifikante.

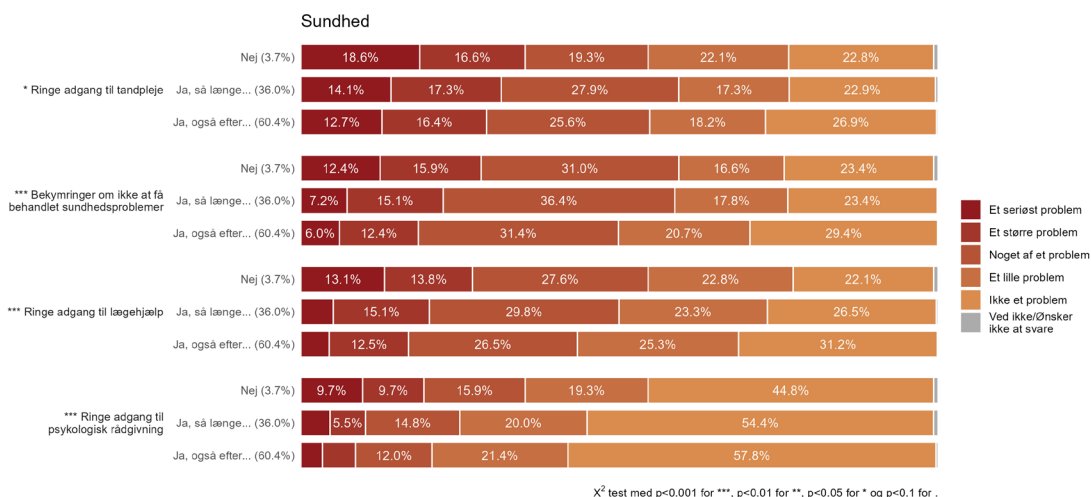
Figur 14. PTSD- (venstre) og depressionssymptomer (højre) for fordelt på hjemrejsengrupper, dvs. dem, der ønsker at rejse hjem; dem, der ønsker at blive til deres hjemby er sikker; dem, der ønsker at blive også når deres hjemby er sikker igen

På samme måde har vi sammenlignet problemer i hverdagen for dem, der ønsker at rejse hjem og dem, der ønsker at blive på kortere og længere sigt (Figur 15, 16 og 17). For hverdagsproblemer relateret til hjem og familie (Figur 15) ser vi, at det med én enkelt undtagelse forholder sig sådan, at dem, der ønsker at rejse hjem nu, oplever *flest* problemer relateret til familien, mens dem, der ønsker at blive, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod hjembyen, oplever *færrest* problemer. Undtagelsen er *Frygt for at blive sendt tilbage til mit hjemland*, hvilket opleves som et seriøst eller større problem for 43,2 % blandt dem, der ønsker at blive i Danmark, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod hjembyen. Blandt dem, der ønsker at blive i Danmark indtil deres hjemby er sikker, udgør det et seriøst eller større problem for 16,9 %, mens det for dem, der ønsker at rejse hjem nu, udgør et seriøst eller større problem for 13,1 %.

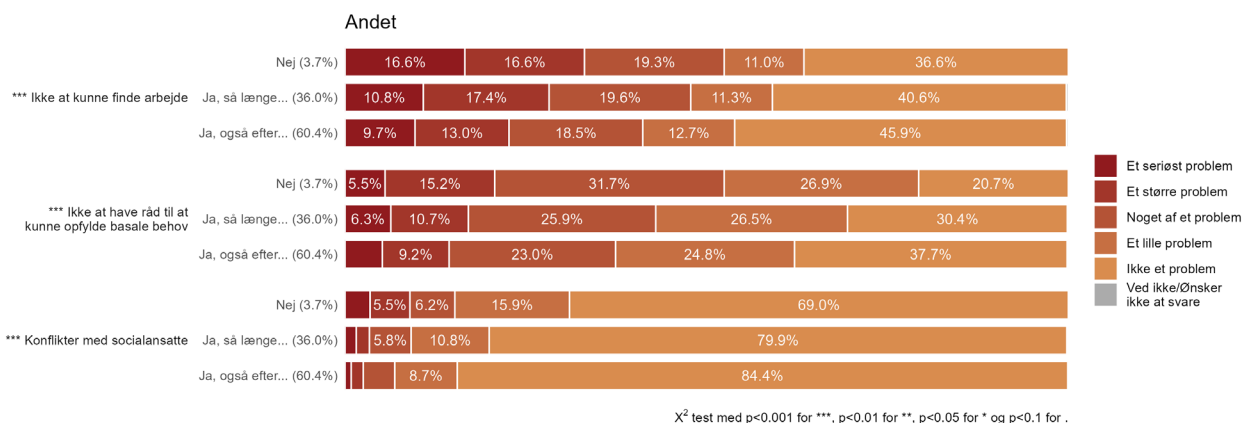
Figur 15. Hverdagsproblemstillinger relateret til familie og hjem for dem, der ønsker at rejse hjem og dem, der ønsker at blive på kort og på lang sigt

For problemer i hverdagen relateret til adgang til sundhedsydelse ses det samme overordnede mønster (Figur 16): dem, der ønsker at rejse hjem nu, oplever *flest* problemer, mens dem, der ønsker at blive, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod deres hjemby, oplever *færrest* problemer.

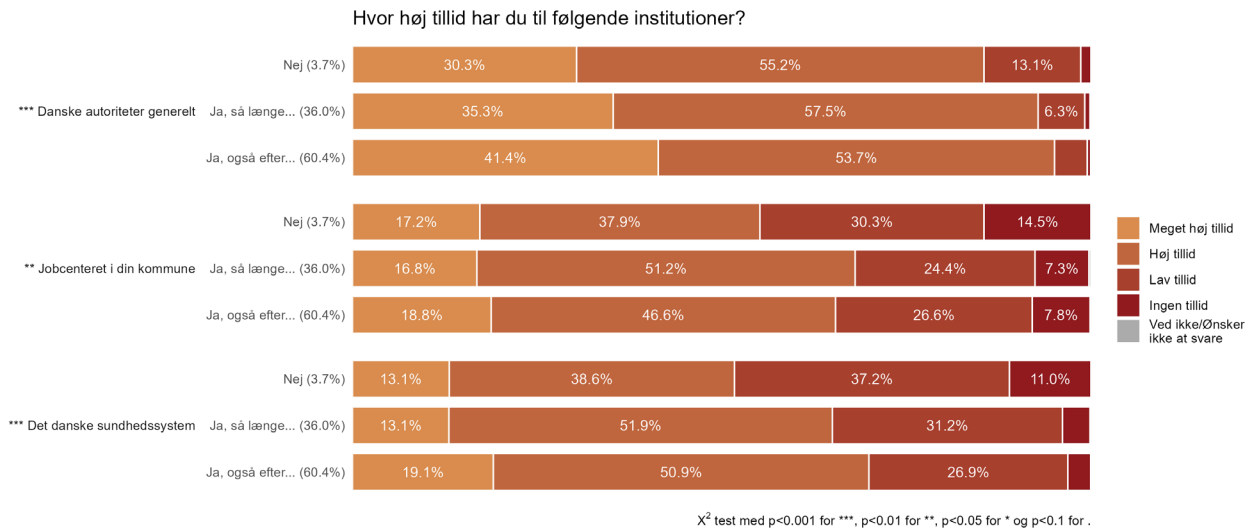
Figur 16. Hverdagsproblemstillinger relateret til sundhed og adgang til sundhedsydelser for dem, der ønsker at rejse hjem og dem, der ønsker at blive på kort og på lang sigt

Samme sammenligning mellem grupper er blevet lavet for de resterende hverdagsproblemer, og her ser vi igen samme billede: problemerne er *færrest* for dem, der ønsker at blive i Danmark, også når krigen ikke længere udgør en trussel, og *flest* for dem, der ønsker at rejse hjem nu.

Figur 17. Andre hverdagsproblemstillinger for dem, der ønsker at rejse hjem og dem, der ønsker at blive på kort og på lang sigt

Endelig har vi sammenlignet graden af tillid til danske autoriteter generelt samt til kommunens jobcenter og sundhedssystemet. Figur 18 viser overordnet set, at i gruppen af ukrainere, der ønsker at rejse hjem er der *færrest*, der har høj eller meget høj tillid både overordnet set samt specifikt til jobcenter og sundhedssystem, mens der er *flest* med høj tillid blandt dem, der ønsker at blive, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod hjembyen.

Figur 18. Tillid til danske autoriteter, jobcenter og sundhedssystem for dem, der ønsker at rejse hjem nu og dem, der ønsker at blive i Danmark på kortere og længere sigt

OPSUMMERING

Forhåndenværende rapport giver et øjebliksbillede af fordrevne ukrainere i Danmark med hensyn til deres mentale helbred, udfordringer og barrierer i hverdagslivet, social støtte, tillid samt deres tanker om, hvor deres fremtidige liv skal være. Ligeledes præsenterer rapporten en række sammenligninger af tilsvarende opgørelser fra undersøgelsens første dataindsamling, der fandt sted i foråret 2023.

Rapporten viser, at størstedelen ikke oplever symptomer, der opfylder kriterierne for PTSD eller CPTSD, og at gruppen for de to diagnoser samlet set udgør 24,4%. Dette udgør et fald ift. dataindsamlingens første del, hvor andelen med PTSD/CPTSD i det samlede sample var 29,4 %. Dem, der befinder sig i PTSD-kategorierne har generelt også flere symptomer på depression, de oplever flere problemer i hverdagen, de har lavere niveau af social støtte og de har lavere (omend stadig høj) grad af tillid til danske autoriteter, til jobcentret og til sundhedssystemet.

Rapporten viser også, at udfordringer og barrierer af forskellig karakter fortsat fylder i hverdagen. I lighed med første dataindsamling er der også ved denne dataindsamling flest, der angiver, at bekymringer for familien derhjemme er et større eller seriøst problem, om end lidt færre oplever det som et seriøst eller større problem nu end ved første dataindsamling. Omvendt er der ved denne dataindsamling knap en tredjedel, der angiver frygt for at blive sendt tilbage til hjemlandet som et større eller seriøst problem. Det er en stigning fra første dataindsamling, hvor denne andel var ca. en fjerdedel.

13,3 % angiver, at de ofte er alene, selvom de ønsker at være sammen med andre, mens 6,0 % angiver, at de aldrig eller næsten aldrig har nogen at tale med ved behov for støtte, mens 38,5 % angiver, at de *altid* har nogen at tale med ved behov for støtte. Sidstnævnte spørgsmål er sammenlignet med første dataindsamling, og her ses det, at *flere* nu angiver, at de altid har nogen at tale med ved behov for støtte.

Niveauet af tillid er højt; 92,5 % angiver at have høj eller meget høj grad af tillid til danske autoriteter generelt. For jobcentret er tallet 70,2 % for jobcentret og 64,2 % for sundhedssystemet. Der er tale om små forskydninger ift. første dataindsamling, således at flere har meget høj tillid til autoriteterne generelt, mens færre har høj tillid til jobcentret. For tillid til sundhedssystemet ses ingen ændringer.

Andelen af respondenter, der ønsker at blive i Danmark, også når krigen ikke længere udgør en trussel mod deres hjemby, er 60,4 %. Dette udgør en stigning fra første dataindsamling, hvor tallet var på 49,5 %.

Gruppen, der ønsker at blive i Danmark på langt sigt, har *færre* symptomer på PTSD og depression, de oplever *færre* problemer i hverdagen (bortset fra at de er *mere* bekymrede for at blive sendt hjem til Ukraine) og de har højere grad af tillid til danske autoriteter generelt samt til jobcenter og sundhedssystem.

FREMTIDIGE PERSPEKTIVER

Data i denne rapport stammer fra anden dataindsamlingsrunde i DARECO-projektet, og er indsamlet omkring otte måneder efter den første dataindsamling. Der er dermed tale om et relativt begrænset tidsrum, men det til trods ser vi en del ændringer i rapportens nøgletal. Særligt centralt er det at fremhæve reduktionen i andelen med PTSD-symptomer svarende til en eventuel diagnose, samt stigningen i andelen, der ønsker at blive i Danmark på længere sigt. Tilliden til danske autoriteter er fortsat høj, og flere angiver at have nogle at tale med, når de har behov for støtte. Værd at nævne er det også, at en større del nu end tidligere bekymrer sig om at blive sendt tilbage til Ukraine.

Samlet set tegner der altså et billede af en gruppe, der overordnet set trives i Danmark, og hvor størstedelen (og lidt flere end ved første dataindsamling) ikke har svære symptomer på hverken PTSD eller depression. Samtidig er der fortsat en betydelig gruppe, der oplever symptomer på PTSD og/eller depression.

Fremadrettet bliver det væsentligt at følge udviklingen både i mentalt helbred, i udfordringer og barrierer i hverdagslivet, i tillid og social støtte samt i ønsket om at rejse hjem eller blive i Danmark på kortere eller længere sigt. DARECO-projektet følges op med en dataindsamling på samme population i efteråret 2024, hvor en række af de samme faktorer undersøges igen. Hermed vil vi altså kunne undersøge udviklingen i gruppen af fordrevne ukrainere i Danmark indtil 2,5 år efter Ruslands invasion af Ukraine.

TAK TIL

Carlsbergfondet for støtte til projektets to første dataindsamlinger.

Dansk Flygtningehjælp, Dansk Røde Kors og Dignity for godt samarbejde og for hjælp med at udbrede kendskabet til undersøgelsen.

Litteratur

1. Bogic, M., Njoku, A. & Priebe, S. Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC Int Health Hum Rights* **15**, 29 (2015).
2. Porter, M. & Haslam, N. Predisplacement and Postdisplacement Factors Associated With Mental Health of Refugees and Internally Displaced Persons: A Meta-analysis. *JAMA* **294**, 602 (2005).
3. Silove, D., Steel, Z., McGorry, P. & Mohan, P. Trauma exposure, postmigration stressors, and symptoms of anxiety, depression and post-traumatic stress in Tamil asylum-seekers: comparison with refugees and immigrants. *Acta Psychiatr Scand* **97**, 175–181 (1998).
4. Cloitre, M. *et al.* The International Trauma Questionnaire: Development of a self-report measure of ICD-11 PTSD and complex PTSD. *Acta Psychiatrica Scandinavica* **138**, 536–546 (2018).
5. Kroenke, K. *et al.* The PHQ-8 as a measure of current depression in the general population. *Journal of affective disorders* **114**, 163–173 (2009).

ⁱ I alt har 4229 af T1-respondenterne besvaret spørgeskemaet, men af disse kunne 254 ikke identificeres grundet filterfejl ved Danmarks Statistik. Disse vil senere blive tilføjet samplet ved hjælp af registerdata.

ⁱⁱ Ved statistiske sammenligner af T1 og T2 tager vi således udgangspunkt i det sample, der har besvaret spørgeskemaet ved både T1 og T2 (N=3975). Løbende i rapporten angiver vi tal fra den første dataindsamlings fulde sample (N=6.993). Bemærk, at disse tal således ikke repræsenterer de tal, der er testet op imod her. Tallene fra T1 baseret på T1+T2 samplet vil blive rapporteret i senere udgivelser.

ⁱⁱⁱ Vi har ligeledes sammenlignet T1 med T1+T2 respondenter på PTSD-diagnose, samlet antal problemer i hverdagen og ønsker for fremtiden. Her finder vi, at der ikke er forskel for PTSD-symptomer eller antal problemer i hverdagen, men at flere af dem, der indgår i T1+T2-samplet allerede ved T1 havde et ønske om at blive i Danmark på lang sigt.